

Світлана Закірова,

канд. іст наук, доц., ст. наук. співроб.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Україна, Київ

ПОЛЕМОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ МИНУЛОГО

У статті розглядаються особливості використання інформації в підготовці і проведенні військових кампаній державами стародавнього світу. Виділена актуальність використання полемологічного підходу до дослідження інформаційних стратегій минулого. Проводиться аналіз способів і методів використання інформації під час проведення воєн державними діячами і полководцями минулого. Зазначено, що вплив на суспільство через створення та поширення певної інформації як явище суспільного життя виникло ще за часів держав стародавнього світу. У стародавньому світі інформаційні дії під час проведення військових кампаній вважалися військовими хитрощами. Як і в сучасних інформаційних війнах головними руйнівними компонентами військових хитрощів минулого було використання інформації у формі дезінформації, пропаганди чи агітації. Показано, що військові начальники держав стародавнього світу через інформаційні стратегії впливу практично втілювали в життя сучасну методику рефлексивного управління як засіб ведення війни.

Ключові слова: полемологія, інформаційні технології, інформаційні війни, інформаційний вплив, стародавня держава.

Серед сучасних викликів людства чи не найважливішою проблемою стає ефективна протидія інформаційним загрозам. Світ стрімко змінюється, і однією з глобальних рис цих новацій є виокремлення принципово нової сфери життя людства – інформаційної, яка поступово стає домінуючою. Їй властивий новий вид ресурсу – інформація, яка в умовах глобалізації набуває конкретного політичного і матеріального виміру. Разом з появою нового цінного ресурсу з'являються і нові суперечності, спричинені боротьбою за всебічне володіння ним. На жаль, прикметою часу разом з інформаційним суспільством стала й інформаційна війна.

Проблеми інформаційних загроз і різноманітних проявів інформаційних кампаній сьогодні активно вивчаються представниками різних напрямів наукового знання. Вони перебувають у дослідницькому фокусі

політологів, соціологів, психологів, істориків, фахівців із проблем комунікативістики, безпеки і військових наук. Коло зазначених питань розв'язують науковці різних шкіл і держав світу. Серед українських науковців, які активно працюють у сфері вивчення інформаційних технологій та їх використання у військових конфліктах, варто виділити праці В. Горового [1, 2] і Г. Почепцова [3, 4], у яких наводиться глибока характеристика різних аспектів проблем інформаційної безпеки й інформаційних впливів. Питанням трансформації та еволюції форм інформаційного протистояння присвячено праці О. Курбана, Є. Скулиша, О. Литвиненка. Окремі аспекти проявів інформаційних війн і воєнних інформаційних операцій перебувають у дослідницькому фокусі Ю. Бондаря, О. Соловйова, М. Присяжнюка.

Більшість наукових праць присвячено характеристиці сучасного стану означеної проблематики, що додатково актуалізує необхідність вивчення історії інформаційних загроз і впливів, оскільки говорити про те, що використання інформації у військових цілях характерно лише для сучасності, є перебільшенням. Дійсно, змінюються форми і методи, стратегії і тактичні ходи інформаційного протистояння, однак загалом це явище було відомо ще в далекому минулому. Відтак метою цієї статті є надолуження знань про особливості використання інформації у підготовці і проведенні військових кампаній державами стародавнього світу, аналіз існуючих на той час стратегій інформаційного впливу під час воєнних протистоянь.

Науковці сьогодні наголошують на актуалізації такого напрямку соціогуманітарних досліджень як полемологія. Полемологія (від гр. πολέμιος – війна та λόγος – вчення) – це сучасна суспільна наука, що вивчає війни, військові конфлікти і політичне насильство. Полемологія виникла після закінчення Другої світової війни як спроба відповіді на питання про причини виникнення воєн і можливі способи їх усунення. Засновником цього наукового напрямку вважають французького соціолога, доктора права і філософії Г. Бутуля (1896–1980), який вперше вжив термін «полемологія», що став назвою «нової науки» про війну. Введення неологізму було обумовлено тим, що, за задумом її засновника Г. Бутуля, полемологія повинна була докорінно відрізнитися від класичної науки про війну і військового мистецтва і являти собою об'єктивне наукове дослідження війни як соціального явища. Відносячи війну до прискорених форм втрати соціальної рівноваги і своєрідної хвороби суспільства, вчений вважав за необхідне глибоке наукове вивчення війни саме як комплексного соціального явища [5, с. 203].

Українські науковці, автори колективної монографії «Гібридна війна: *in verbo et in грахі*», вважають, що в методологічному відношенні вивчення війни полемологія є найбільш переконливою, адже згідно з її принципами, якщо людство намагається будувати мир, необхідно одночасно обмежувати, зменшувати і ліквідувати джерела збройних конфліктів і війн [6, с. 11].

Всебічне поширення інформаційних технологій у сучасному світі зумовлює використання відповідних технологій в усіх сферах життя, зокрема й у військовій. На те, що основним джерелом соціальних змін і конфліктів у будь-якому суспільстві виступають технологічні новації, звертав увагу ще один із засновників Торонтської школи теорії комунікації, канадський учений Х. Інніс. За концепцією Х. Інніса, найбільш значущими технологіями є саме комунікативні, оскільки будь-якому суспільству, для того щоб підтримувати єдність у просторі і часі необхідні певні засоби, за допомогою яких важлива інформація може передаватися, зберігатися і тиражуватися. Саме появою і поширенням нових засобів комунікації й інформаційних технологій та боротьбою за монополію їх використання Х. Інніс пояснював причини регіональних і світових воєн, зокрема, навіть Першої і Другої світової війни [7, с. 624].

Як вважав американський філософ і соціолог, один з авторів концепції постіндустріального суспільства, Е. Тоффлер, сучасне світове суспільство перебуває на інформаційній стадії розвитку людства, а війни на кожній з них були спричинені боротьбою за найважливіші ресурси: землю – в аграрній, промисловість – в індустріальній та інформацію – у постіндустріальній цивілізаціях. У війнах кожного з періодів цивілізаційного розвитку людства перемагає той, хто користується здобутками саме нових технологій і цивілізацій. Він наголошував, що вплив певних ідей призведе до руйнування національної самосвідомості: ««Інформаційна бомба» вибухне у самій гущі людей, осипаючи нас шрапнеллю образів, докорінно змінюючи і сприйняття нашого внутрішнього світу, і нашу поведінку» [8, с. 142].

Сьогодні використання глобальної інформаційної бази, введення в її структури навмисної, спланованої дезінформації вже стало обов'язковим компонентом як сучасних збройних конфліктів, так і просто в напруженні міждержавних, міжнаціональних відносин. Тим самим при переході до інформаційної епохи розвиваються методики відповідних новій епосі – інформаційних, але за наслідками далеко не менш руйнівних війн [1, с. 95].

Хоча сучасні терміни – «інформаційна війна», «інформаційний тиск», «інформаційна загроза» – наука відносить до постмодерністських, проте

вплив на суспільство через створення й поширення певної інформації як явище суспільного життя виникло дуже давно, практично ще за часів держав стародавнього світу. Мета «інформаційних воєн» залишається така ж сама, що і воєн, які ведуться за допомогою звичайної зброї – вплив на супротивника для його поразки і захоплення територій, людських ресурсів чи матеріальних цінностей.

Найчастіше у військових конфліктах минулого використання таких засобів інформаційних кампаній дослідники і сучасники подій називали військовими хитрощами. Утім, як і в сучасних інформаційних війнах, головними руйнівними компонентами таких хитрощів було своєрідне використання інформації, а саме: дезінформація, пропаганда чи агітація (пряма чи опосередкована). Якими б віддаленими у часі не були приклади і методи зазначених принципів ведення війни, вони зберігають певну закономірність – сприяти підйому бойових якостей власного війська, підірвати моральний дух супротивника, схилити на свій бік цивільне населення, яке перебуває у зоні конфлікту.

Перші приклади використання інформації для вчинення морального і дезорієнтуючого впливу на супротивника відображають автори стародавніх текстів та сучасники давніх подій. Військові начальники використовували такий і до сьогодні відомий метод інформаційно-психологічного тиску як залякування своєю бойовою могутністю з метою підризу морального стану як військових ворогуючої сторони, так і цивільного населення. Причому як у минулому, так і сьогодні, презентована міць не завжди відповідає справжньому рівню армії, однак цей засіб був і залишається доволі ефективним. Зокрема, під час походу на Індію у 326 р. до н. е. Олександр Македонський, розуміючи, що його послаблена армія не витримає нападу під час відходу, наказав виготовити зразки зброї й одягу, що втричі перевищували нормальні розміри, та розкидати їх на місці свого колишнього табору, нібито все це було забуто випадково. Коли амуніцію зібрали і передали царю індусів його розвідники, то цар відмовився від переслідування, уважаючи, що в Олександра всі воїни велетенських розмірів [9, с. 48].

Однією з класичних аксіом загальної інформаційної стратегії впливу є норма, коли правдою вважають не те, що було насправді, а те, про що розповіли. Особливо правдивою сприймається така «інформація», коли вона надходить не від загальних засобів інформації, а від так званих «свідків» чи надзвичайно важливих суб'єктів.

Формою фактичного маніпулювання свідомістю людей могли бути й повідомлення оракулів-жерців, які виголошували пророцтва Богів.

Тлумачення таких жерців найчастіше були пов'язані з необхідністю ствердити точку зору правителя і вчинити цілеспрямований вплив на населення. Натомість інколи «неправильне» тлумачення інформації могло призвести до неочікуваних і навіть фатальних наслідків, особливо коли мова йшла про воєнні походи. Так, найбільшого розквіту і швидкого занепаду держава стародавнього Сходу – Лідійське царство (VI–VII ст. до н. е.) досягла за часів правління царя Креза. Поштоvhом до катастрофи, за легендою, стало неправильне тлумачення правителем отриманої від оракула інформації. Перед важливим боєм з персами лідійський цар отримав таку відповідь жерця: «Якщо переправишся через річку Галіс, ти зруйнуєш велику державу!» Двозначність відповіді ввела в оману правителя Лідії. Вступивши в бій, він зазнав поразки, потрапив у полон, а його велика держава була зруйнована [10, с. 40].

Сучасна наука сплановані дії, що спрямовані на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію з метою схилення до прийняття управлінських рішень або вчинення дій, вигідних для суб'єкта інформаційного впливу, вважає спеціальною інформаційною операцією. Ознаками таких спеціальних інформаційних операцій є, зокрема, зростання тенденційності, емоційності, сенсаційності комунікаційних повідомлень. До основних методів проведення спеціальних інформаційних операцій відносять дезінформацію, пропаганду, диверсифікацію громадської думки, психологічний тиск, поширення чуток та міфів [11, с. 116].

Проте, незважаючи на новітні терміни і визначення, такі способи й методи ведення війн також не є винаходом сучасності. Дезінформація або недостатньо правдива інформація використовувалася у воєнних кампаніях ще в Стародавньому Єгипті. Під час проведення війни з Хетським царством на рубежі XIV–XIII ст. до н. е. єгипетський фараон Рамзес II припустився ряду помилок у бою біля фортеці Кадеш. Одним з таких тактичних прорахунків була цілковита безпечність фараона, який, покладаючись на донесення своїх радників, що повідомили про відсутність ворога, не вжив заходів до перевірки отриманої інформації. Насправді ж хети підіслали розвідників і начебто представників місцевого населення з відомостями про «таємне» розташування свого великого війська і його флангові маневри, що дало можливість раптово атакувати окремі загони єгипетського війська [12]. Проведена провокація стала однією з причин відмови Рамзеса II від подальших активних дій. Тобто використання дезінформації призвело до необхідних хетам наслідків.

На важливість перевірки інформації, яка отримана від можливо недовірливого джерела, зверталася увага й у пам'ятнику давньоіндійської

літератури, збірнику настанов благочестивому індійцеві для виконання ним свого громадського, релігійного і морального обов'язку – «Законх Ману». Мир і війна, ішлося в ст. 66 VII глави законів, залежать від посла, який «створює і сварить союзників». Стаття 68 давньоіндійського документа вимагала так організувати роботу послів, щоб точно дізнатися намірів іншого царя, і докласти необхідних зусиль, щоб той не зашкодив.

У тексті ст. 186 «Законів Ману» царю пропонувалося «дуже стерегтися і тих, хто таємно має зв'язки з ворогом, і втікачів з табору супротивника, бо це найнебезпечніші вороги». Водночас закони вимагають від царя своїми діями через інформаторів заохочувати до заколоту воїнів супротивника [13].

Отже, документ часів стародавнього світу підкреслював, що державний діяч вищого рангу, яким є посол чи навіть цар, має постійно проводити інформаційну роботу у внутрішній і зовнішній політиці, метою якої є створення позитивного іміджу своєї країни та спотворення іміджу недружніх держав. Для досягнення зазначеної мети керманічі держави мають використовувати інформаторів і через них впливати на дії різних суб'єктів зовнішньої політики.

Інформаційні стратегії можуть бути спрямовані на широке коло аудиторії, до якої водночас належать як військові, так і цивільне населення. Важливим елементом використання спеціальних операцій як елементів інформаційних стратегій є спрямованість дії на декілька аспектів: підвищену емоційність повідомлення, скерованого на підриг моральних якостей військового супротивника; створення умов для напруження і розірвання внутрішніх соціальних зв'язків серед місцевого населення; активізацію повідомлень проти політики місцевого керівництва; повторення певної інформації-штампа задля звикання і створення необхідного резонансу під час очікуваних майбутніх дій. Такі дії можуть істотно полегшити проведення військової кампанії, якщо певним чином привернути на свій бік цивільне населення. Прикладом дій такого спрямування можна вважати політику перського воєначальника Ксеркса, який під час підготовки до походу на Грецію свідомо поширив дезінформацію про кількість свого війська. Він розпустив чутки про те, що якщо всі перські воїни одночасно випустять стріли в повітря, то вони затьмарять світло сонця.

Іншим прикладом застосування інформаційних технологій полемологічного характеру може служити відома фраза політичного діяча, давньоримського сенатора Марка Порція Катона Старшого, якою він завершував кожний свій виступ у Сенаті: «Утім, Карфаген має бути знищений». Таке

постійне багаторазове повернення до одного й того самого питання перетворило змістовну інформацію на певний символ, який має на меті спосіб психологічного впливу на отримувачів комунікаційного посилу.

Загалом про те, як розпускалися різні чутки під час військових походів, використовувалося залякування противника наявністю новітньої зброї, поширювався пропагандистський вплив на власне і підкорене цивільне населення у своїх працях неодноразово розповідали античні автори Аристотель, Геродот, Фулідід, Плутарх, Тит Лівій тощо.

Важливою складовою сучасної теорії інформаційних впливів є концепція рефлексивного управління, яке визначається як спосіб передачі партнеру або противнику спеціально підготовленої інформації, щоб схилити його підсвідомо, а головне «добровільно» прийняти певне рішення, бажане і очікуване для комунікатора. Наука сьогодні встановила прямий зв'язок між інформаційними операціями і рефлексивним управлінням, відтак останнє можна розглядати як певний вид зброї, яке може бути інколи навіть більш важливим у досягненні військових цілей, аніж традиційна вогнева сила. Однак для досягнення поставленої мети в рефлексивному управлінні необхідно дотримуватися конкретних цілеспрямованих дій. Так, британський військовий аналітик Ч. Бленді виділяє такі можливі дії: тиск силою, допомога опонентові у формуванні розуміння вихідної ситуації, формування цілей противника чи алгоритму прийняття рішень тощо [4]. І саме поняття, і форми, і методи рефлексивного управління аналізують і досліджують сучасні військові й науковці, натомість як полемологічна стратегія інформаційного впливу такі дії також були відомі у далекому минулому.

Про особливість інформаційної кампанії з можливими й очікуваними наслідками в період військового протистояння греків і персів писав Геродот. Оскільки на перських кораблях майже не було персів (на них служили головним чином іонійці – мешканці грецьких міст Малої Азії, які були давно підкорені Персією), у 480 р. до н. е. біля джерела питної води греки зробили на камені напис, який був адресований іонійцям, що мали прибути до міста наступного дня. У заклику, який, як вважають, належить відомому афінському політику і стратегу Фемістоклу, зазначалося: «Іонійці, ви вчиняєте гріх проти своїх батьків, допомагаючи поневолити Грецію! Тому краще переходьте до нас. Якщо не зможете зробити цього, то відведіть свої війська з поля бою й умовте карійців відійти також. Але якщо ні те, ні інше вам не вдасться й ви змушені будете виступити на полі бою, то боріться лише для вигляду, пам'ятаючи, що ви походите від нас і ворожість варварів до нас бере початок від їхньої ворожості до вас».

Як підкреслював Геродот, ця інформаційна акція мала на меті подвійний ефект: або іонійці зрадять Ксеркса і перейдуть до еллінів, або ж, якщо цього не станеться, Ксеркс, дізнавшись про наявність подібних закликів, поставить під сумнів вірність іонійців справі приборкання непокірних еллінських міст, тому не покладатиметься на них у вирішальних сутичках, чим значно зменшить міць власного війська.

Той же Фемістокл, розуміючи, що армія Ксеркса, спустошуючи все на своєму шляху, неминуче наближається до Афін, і в афінян немає іншого шляху як покинути власні домівки, закликав міщан покинути місто і переправитися на острови і до Пелопоннесу. Натомість більшість афінян не бажали покидати Афіни. Тоді Фемістокл скористався віруваннями еллінів і через жерців вдався до інформаційної провокації, яка змусила афінян покинути місто. Жерці оголосили народу, що раптово зникла священна змія, яка жила в храмі на Акрополі і шанувалася як втілення богині Афін. Богиня-змія начебто вирішила покинути місто, поповзла на острів Саламін і закликає народ слідувати за нею [14, с. 48].

Уже згадуваний нами великий полководець Олександр Македонський одним із принципів своєї стратегії ведення війни вважав поширення неправдивої інформації про цілі – наслідки військових дій. Зокрема, саме спробою моделювання вигідної для О. Македонського розуміння ситуації, яка склалася після надзвичайно виснажливого і невдалого форсування пустелі під час походу до Персії, внаслідок якого із 40 тис. воїнів вижити вдалося лише 15 тис., стало тижневе свято з триумфальною ходою і з показом коштовностей і дорогих прикрас. Сім днів безперервних святкувань мали сприяти тому, що вцілілі воїни забудуть жахіття переходу, до них повернеться віра у свою непереможність. А для супротивників і місцевого населення це мало бути свідчення великих перемог великої армії [15, с. 285]. Отже, і афінський політик Фемістокл, і засновник власної імперії, полководець Олександр Македонський через інформаційні стратегії впливу практично втілювали в життя сучасну методику рефлексивного управління як засіб ведення війни.

Натомість справжнім фундатором теорії використання інформаційних стратегій у минулому можна вважати давньокитайського філософа Сунь Цзи (VI–V ст. до н. е.). У своєму трактаті «Мистецтво війни» він підкреслював, що одержати сто перемог у ста боях – це не вершина перемоги. На його думку, справжня вершина перемоги – це підкорити армію ворога, не вступаючи у війну. Тому вище призначення війни – зруйнувати плани ворога; потім – зруйнувати його союзи; потім – напасти на його армію; і саме останнє – напасти на його укріплені міста. Сунь Цзи сформулював

ряд положень, які в сучасній науці отримали назву стратагем. Сьогодні визначені стародавнім філософом тридцять шість китайських стратагем залишаються важливою основою загального військового мистецтва. Натомість частина з них прямо призначена для підриву морально-психологічних якостей війська супротивника, організацію інформаційної роботи серед населення задля перемоги. Серед найбільш важливих для організації цієї роботи й вчинення інформаційного впливу варто виділити такі:

1. Висміювати та дискредитувати все цінне і добре, що є в країні ворога.
2. Втягувати впливових представників противника у злочини.
3. Підривати імідж національних лідерів та виставляти їх на загальний осуд.
4. Залучати до співпраці підлих і мерзотних людей.
5. Розпалювати сварки і провокувати конфлікти серед населення ворожої країни.
6. Підбурювати молодь проти старших.
7. Заважати діяльності влади.
8. Підривати міць війська ворога.
9. Знецінювати традиції та національні цінності ворогів.
10. Розбещувати населення.
11. Застосовувати підкуп, стимулювати корупцію [17, с. 20].

Стародавній філософ наголошує на важливості роботи з інформаторами-шпигунами як у внутрішній, так і у зовнішній політиці. Сун Цзи виокремлює п'ять видів інформаторів: місцеві (ті, хто проживає на тій чи іншій території), внутрішні (чиновники іншої держави), зворотні (перевербовані шпигуни супротивника), неповернуті (так звані шпигуни смерті, які використовуються для поширення дезінформації поза державою), повернуті (так звані шпигуни життя, які повертаються зі здобутою інформацією). Він окреслює і те, як можна використовувати отриману таким чином інформацію [10, с. 44].

Загалом Сунь Цзи вважав: «Війна – це мистецтво брехні. Тому, якщо ти вправний, придурюйся невмілим. Коли ти близько – вдавай, що далеко, а якщо далеко – вдавай, що близько» [16, с. 17]. Отже, чи не найголовнішим аспектом підготовки до проведення успішної переможної війни стародавній філософ Сунь Цзи вважав відповідну інформаційну роботу. Суто військові операції обов'язково мали супроводжуватися поширенням певної інформації і створенням відповідного комунікативного простору, у якому переважали б необхідні загарбникам настрої та цінності. Необхідною складовою такої роботи повинна виступати дезінформація щодо власних намірів і планів не лише для цивільного населення, але навіть для більшої

частини своїх військових. Такий підхід, на думку китайського філософа, дасть змогу досягти військових перемог з мінімальними витратами.

Підсумовуючи проаналізоване, слід зазначити, що перші свідчення про проведення інформаційних операцій і дій, спрямованих на організацію інформаційного впливу на військових і цивільне населення, трапляються вже в роботах стародавніх авторів. Більшість із них вважали інформаційні дії під час проведення військових кампаній воєнними хитрощами. Однак, виходячи із завдань, які ставили перед собою полководці і стратеги минулого, за своєю суттю такі дії повністю відповідають сучасним поняттям інформаційних стратегій. Оскільки значна частина цих стратегій використовувалася під час воєнних конфліктів і розроблялася саме для війн, з точки зору сучасної науки можна стверджувати про наявність певних полемологічних елементів і проявів інформаційних стратегій вже у стародавні часи. Подальше дослідження особливостей, прийомів і методів полемологічних вимірів інформаційних стратегій минулого виявляється вкрай важливим науковим завданням. Воно сприятиме всебічному розумінню процесів, що супроводжують розвиток інформаційних технологій, надасть можливості простежити їх еволюцію та вплив на формування нових потреб людства, дасть змогу сформулювати модерні стратегії, адекватні сучасним інформаційним і воєнним викликам.

Список використаних джерел

1. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – Київ, 2005. – 297 с.
2. *Горовий В. М.* Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації / В. М. Горовий. – Київ, 2015. – 330 с.
3. *Почепцов Г.* Сучасні інформаційні війни / Г. Почепцов. – Київ, 2015. – 497 с.
4. *Почепцов Г.* Три модели построения информационных операций [Электронный ресурс] / Г. Почепцов // MediaSapiens. – Режим доступа: http://ms.detector.media/ethics/manipulation/tri_modeli_postroeniya_informatsionnykh_operatsiy. – Дата обращения: 01.05.2018. – Загл. с экрана.
5. *Соловьев А. В.* О теоретическом вкладе Гастона Бутуля в исследование феномена войны / А. В. Соловьев // Пространство и время. – 2011. – № 3 (5). – С. 203–206.
6. Гібридна війна: in verbo et in praxi : кол. моногр. / за ред. О. Р. Додона. – Вінниця, 2017. – 412 с.

7. *Закірова С.* Технологічний детермінізм засобів масової комунікації у часі і просторі (за теоретичною концепцією Харольда Інніса) / С. Закірова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – 2017. – Вип. 48. – С. 615–629.

8. *Тоффлер Е.* Третя Хвиля / Е. Тоффлер. – Київ, 2000. – 475 с.

9. Історія інформаційно-психологічного протиборства / за ред. Є. Д. Скулиша. – Київ, 2012. – 212 с.

10. *Бондар Ю.* Інформаційні війни на Стародавньому Сході / Ю. Бондар // *Вісн. Книжк. палати.* – 2012. – № 10. – С. 38–45.

11. *Присяжнюк М. М.* Основні поняття та особливості проведення спеціальних інформаційних операцій / М. М. Присяжнюк, І. В. Пампуха, В. М. Петрик // *Зб. наук. пр. Військ. ін-ту Київ. нац. у-ту ім. Т. Шевченка.* – 2014. – Вип. 46. – С. 112–120.

12. *Разин Е. А.* История военного искусства: в 3-х т. Т. 1. История военного искусства XXXI в. до н. э. – VI в. н. э. [Электронный ресурс] / Е. А. Разин. – Режим доступа: https://www.e-reading.club/bookreader.php/47429/Razin_Istoriya_voennogo_iskusstva_%28Tom_1%29.html. – Дата обращения: 01.05.2018. – Загл. с экрана.

13. *Законы Ману* [Электронный ресурс] // *E-reading.club.* – Режим доступа: https://www.e-reading.club/bookreaderphp/1013662/Zakony_Manu.html. – Дата обращения: 01.05.2018. – Загл. с экрана.

14. *Знаменитые греки и римляне: 35 биографий выдающихся деятелей Греции и Рима* [Электронный ресурс] // *Бібліограф.com.ua.* – Режим доступ: <http://bibliograph.com.ua/gim/1-3.htm>. – Дата обращения: 01.05.2018. – Загл. с экрана.

15. *Полікашин В. С.* Еволюція військового менеджменту та його принципів на першому етапі (з глибокої давнини до першої чверті XVIII ст.) / В. С. Полікашин // *Зб. наук. пр. Харк. у-ту Повітр. сил.* – 2014. – Вип. 1. – С. 283–291.

16. *Сунь-цзи.* Мистецтво війни / Сунь-цзи. – Львів, 2015. – 110 с.

17. *Курбан О. В.* Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі / О. В. Курбан. – Київ, 2016. – 286 с.

References

1. Horovyi, V. M. (2005). *Osoblyvosti rozvytku sotsialnykh informatsiinykh baz suchasnoho ukrainskoho suspilstva* [Features of the development of social information bases of modern Ukrainian society]. Kyiv [in Ukrainian].

2. Horovyi, V. M. (2015). *Natsionalni informatsiini protsesy v umovakh*

hlobalizatsii [National informative processes in the conditions of globalization]. Kyiv [in Ukrainian].

3. Pochepcov, H. (2015). Suchasni informatsiini viiny [Modern information wars.]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Pochepcov, G. Tri modeli postroeniya informacionnykh operacij [Three models of building information operations]. *MediaSapiens*. Retrieved from: http://ms.detector.media/ethics/manipulation/tri_modeli_postroeniya_informatsionnykh_operatsiy/ [in Russian].

5. Solov'ev, A. V. (2011). O teoreticheskom vklade Gastona Butulja v issledovanie fenomena vojny [On Gaston Bouthoul's theoretical contribution to the study of phenomenon of war]. *Prostranstvo i vremja – Space and Time*, no. 3(5), pp. 203–206 [in Russian].

6. Dodonov, O. (Ed.). (2017). Hibrydna viina: in verbo et in praxi [Hybrid war: in verbo et in praxi]. Vinnytsia [in Ukrainian].

7. Zakirova, S. (2017). Tekhnolohichniy determinizm zasobiv masovoi komunikatsii u chasi i prostori (za teoretychnoiu kontseptsieiu Kharolda Innisa) [The Technological Determinism of Means of Mass Communication in Time and Space (in Harold Innis's Theoretical Concepts)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*. Kyiv, issue 48, pp. 615–629 [in Ukrainian].

8. Toffler, E. (2000). Tretia Khvyliya [The Third Wave]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Skulysh, Ye. (Ed.). (2012). Istoriia informatsiino-psykhologichnoho protyborstva [The History of information-psychological Confrontation]. Kyiv [in Ukrainian].

10. Bondar, Yu. (2012). Informatsiini viiny na Starodavnomu Skhodi [Information wars in the Ancient East]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty – Bulletin of the Book Chamber*, issue 10, pp. 38–45 [in Ukrainian].

11. Prysiazhniuk, M. M., Pampukha, I. V., Petryk, V. M. (2014). Osnovni poniattia ta osoblyvosti provedennia spetsialnykh informatsiinykh operatsii [Main Concepts and Features of special information Operations]. *Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Collection of Scientific Papers of the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kiev*, issue 46, pp. 112–120 [in Ukrainian].

12. Razin, E. A. Istoriya voennogo iskusstva: v 3-h t. Tom 1. Istoriya voennogo iskusstva XXXI v. do n. je. – VI v. n. je. [History of military art: in 3 vol. Volume 1. History of military art of the XXXI age BC–VI age]. Retrieved from https://www.e-reading.club/bookreader.php/47429/Razin_Istoriya_voennogo_iskusstva_%28Tom_1%29.html [in Russian].

13. Zakony Manu [Laws of Manu]. Retrieved from https://www.e-reading.club/bookreader.php/1013662/Zakony_Man.html [in Russian].

14. Znamenitye greki i rimljane: 35 biografij vydajushihhsja dejatelej Grecii i Rima [Famous Greeks and Romans: 35 biographies of outstanding figures of Greece and Rome]. Retrieved from: <http://bibliograph.com.ua/rim/1-3.htm> [in Ukrainian].

15. Polikashyn, V. S. (2014). Evoliutsiia viiskovoho menedzhmentu ta yoho pryntsyypiv na pershomu etapi (z hlybokoi davnyiny do pershoi chverti XVIII stolittia) [Evolution of military Management and his principles on the first Stage (from a deep Remoteness to the first Fourth of XVIII age)]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh syl – Scientific Works of Kharkiv National Air Force University*, issue 1, pp. 283–291 [in Ukrainian].

16. Sun-tszy. (2015). *Mystetstvo viiny* [The Art of War]. Lviv [in Ukrainian].

17. Kurban, O. V. (2016). Suchasni informatsiini viiny v merezhevomu on-lain prostori [Modern information wars in networked online space]. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.05.2018.

Svitlana Zakirowa,

Cand. Sci. (Historical), Associate Professor, Senior Research Associate,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

Polymological Measurements of Information Strategies of the Past

The article deals with the peculiarities of using information in the preparation for and conduct of military campaigns by ancient states. The relevance of using a polemological approach to the study of information strategies of the past are shown. The work analysis of ways and methods of using information during wars by statesmen and generals of the past is conducted. It indicated that influence on society through the creation and dissemination of certain information as a phenomenon of social life arose yet in times of the states of the ancient world. In the ancient world, information actions during military campaigns were considered military cunning. The main destructive components of the military tricks of the past were disinformation, propaganda or agitation as the ways of information using, precisely the same which are used in modern information war. The article shows that the military chiefs of the states of the ancient world through information strategies of influence practically embodied the modern methodology of reflexive control as a means of warfare.

Keywords: polemology, information technology, information warfare, information influenc, ancient state.